

Erftemeijer, Joris

[Slobodník, Martin. Mao a Buddha: náboženská politika voči tibetskému buddhizmu v Číně]

Sacra. 2007, vol. 5, iss. 2, pp. 198-201

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118455>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

si představit pod názvy Církev univerzální a triumfující nebo I AM. Rozsah, který je těmto vysvětlením věnován považují za dostatečný, poněkud zarážející je snad jen fakt, že jsou tyto pojmy vysvětlovány až od s.112 a ne hned od začátku textu. Otázkou rovněž zůstává, zda název knihy není příliš široký a zda skutečně odkazuje na to, co je v knize probíráno.

Pokud bych měla své dojmy z recenzované knihy shrnout pouze do jedné věty, pravděpodobně bych řekla, že jako studentka religionistiky jsem při četbě *Sociologie nových náboženských hnutí* byla velmi potěšená tím, že k českým publikacím zabývajícím se novou religiozitou přibyla další kniha, kterou lze nazvat skutečně religionistickou. Zároveň mě však trochu mrzí, že jejím cílem není změnit stereotypy o nových náboženských skupinách v každodenním světě, ale pouze ve světě akademickém.

Seznam použité literatury

- Barret, D. V.** 1998. *Sekty, kultury a alternativní náboženství*. Praha: Ivo Železný.
- Bley, S.** 1998. *Malý slovník sekt: Sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Lužný, D.** 1997. *Hledání ztracené jednoty*. Brno: Masarykova univerzita.
2004. *Hledání ztracené jednoty: průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Štampach, I. O.** 1994. *Sekty a nová náboženská hnutí*. Praha: Oliva.
- Václavík, D.** 2003. „Nová náboženská hnutí v perspektivě historicko genealogických klasifikací.“ *Religio: Revue pro religionistiku* 11/2, 241–259.
2005. „Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, kult a církev.“ *Religio: Revue pro religionistiku* 13/1, 29–57.
2007. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern.

Martin Slobodník, *Mao a Buddha: Náboženská politika voči tibetskému buddhismu v Číně* Bratislava: Chronos 2007, 246 s. ISBN 978-80-89027-23-1

Joris Erftemeijer, FF MU, Ústav religionistiky

Pro každého, kdo by se chtěl pokusit orientovat ve složitých čínsko-tibetských vztazích, představuje potíž odlišně vykládaná historie oběmi stranami konfliktu: Tibetskou exilovou vládou na jedné straně a totalitní vládou Čínské lidové republiky na straně druhé. Výjimkou v oblasti, kterou si vymezujeme jako náboženství, je právě tato publikace. Pozoruhodná je zejména proto, že se vyhýbá klasickým stereotypům objevujícím se ve vnímání čínsko-tibetských vztahů a uvádí problematiku do širokého kontextu.

Martin Slobodník je vědeckým pracovníkem Ústavu orientalistiky Slovenské akademie věd a přednáší na Katedře jazyků a kultur zemí východní Ázie při Filo-

zofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Mnozí ho mohou znát například jako editora sborníku *Politická moc versus náboženská autorita v Ázii* (společně s Attilou Kováčsem, Bratislava: Chronos 2006) nebo jako překladatele básní nekonformního šestého dalajlamy pod názvem *Hlasy Lhasy* (Cchamjang Gjamccho, Bratislava: Petrus 2003).

K napsání této knihy má Martin Slobodník jakožto sinolog a tibetolog jistě ty nejlepší předpoklady. Ovládá tibetštinu i čínštinu, čímž se mu zpřístupňují důležité primární zdroje a z mnoha svých cest a terénních výzkumů zná prostředí tibetských klášterů, tedy dějiště, na němž se vztah svrchované centrální vlády Číny k tibetskému buddhismu projevuje nejzřetelněji.

V úvodu knihy se autor pečlivě zabývá oddělením sféry politiky a náboženství ze sociologického hlediska a věnuje se možným formám vzájemných vztahů těchto dvou oblastí lidské činnosti. Reflektuje také vnímání ekvivalentů pojmu náboženství v obou kulturních oblastech a k jejich významové reinterpretaci v konkrétních historických momentech se průběžně vrací.

Centrem zájmu knihy je období od vzniku Čínské lidové republiky v roce 1949 až po současnost. Historický kontext, do kterého je problematika zasazena, však začíná již postavením náboženství v císařské Číně a tradičním Tibetu, aby byl obraz vzniku a vývoje náboženské politiky Číny úplný. V Tibetu bylo náboženství vždy úzce propojeno s politickým uspořádáním. Pro tento vztah je od poloviny 17. století charakteristická instituce dalajlamů, kteří za pomoci laických i mnišských úředníků plnohodnotně vládli až do roku 1951. Svou moc vykonávali prostřednictvím sítě klášterů, fungujících mimo jiné i jako lokální správní střediska, které byly vlastníky půdy a jimž obyvatelé platili daně. Tyto kláštery v čele s vysokými buddhistickými hodnostáři suplovaly vládu Lhasy i v těch místech obývaných Tibeťany, kam její moc fakticky nedosahovala, tedy mimo území centrálního Tibetu.

Nejvyšší vládce čínského císařství, legitimizovaného konfucianstvím jakožto státní ideologií, odvozoval svou autoritu od "Mandátu nebes". V tomto smyslu považovala politická elita ostatní tradice, především taoismus a buddhismus, za potenciální mocenské konkurenty ohrožující společenský a ekonomický pořádek říše. Proto byla císařství vlastní politika snahy o získání úplné kontroly nad nimi, zejména pak v jejich institucionální podobě.

Do zorného pole čínských vládců se tibetský buddhismus dostal za poslední dynastie Čing (1644–1911). Mandžušti panovníci se snažili posilnit svůj vliv na území Tibetu, jehož náboženství používali i jako nástroj politiky vůči tehdejšímu Mongolsku. Počátky některých způsobů zasahování do struktury náboženství, které známe i z poměrně nedávné doby – snaha o ovlivňování hierarchie a výběru tzv. *tulkuů* (čili znovuzrozučujících se náboženských představitelů a nezřídka i politických autorit) nebo pokusy o redukci počtu mnichů pomocí povinných registrací – , sahají již do této doby.

Období Čínské republiky (1912–1949) bylo poznamenáno odmítavým postojem k náboženství vnímanému především jako pozůstatek minulosti, který bylo potřeba eliminovat v rámci pokroku země. Tento pohled převzala později i vláda Kuomintangu. Pro tibetskou vládnoucí vrstvu znamenal zánik čínského císařství příležitost vymanit se z čínského vlivu a tuto tendenci dokončil třináctý dalajlama Thubtan Gjamccho deklarováním nezávislosti. Přestože byl Tibet v této době fakticky samostatným státem, vláda Číny považovala Tibeťany za jeden z pěti národů

tvorících republiku. Proto si také nikdy nepřestávala nárokovat politickou moc nad Tibetem, aniž by na její skutečné uplatnění, stejně jako na skutečné aplikování nařízení týkajících se tibetského buddhismu, měla dostatečný vliv.

Změna nastává s nástupem Komunistické strany a vznikem Čínské Lidové Republiky, která území Tibetu zabrala vojenskou silou v roce 1951. Toto období autor nepojal jako jednoduší průběh represe vůči tibetskému buddhismu, ale vytvořil podrobnou chronologii. Důvodem je zdůrazňovaný fakt, že není možné vysvětlit vývoj vztahu centrální vlády ČLR k tibetskému buddhismu bez bližšího zohlednění vnitropolitického vývoje Číny, což je aspekt, jenž ve vnímání “tibetské otázky” bývá často opomíjený. V jistém smyslu pak postavení tibetského buddhismu kopíruje situaci ostatních náboženských skupin v Číně. Na druhou stranu má tibetský buddhismus své specifické postavení v rámci náboženské politiky ústřední vlády pro svoje propojení se složitou národnostní politikou ČLR a postavení, které má v tibetské společnosti.

Pro časový úsek mezi léty 1949 a 1958 je směrodatné marxistické chápání náboženství a důsledná odluka náboženství od státu. Centrální vláda sice vycházela ze svobody vyznání, ale chod klášterů výrazně zasáhl ideologický boj proti feudalizmu, v jehož rámci pozemkové reformy ovlivnily ekonomickou základnu tibetských klášterů a tedy jejich samotnou existenci. V rámci tzv. “demokratických reforem“ v letech 1958 a 1959 přišla další vlna přímých zásahů do chodu klášterů, což výrazně ovlivnilo tradiční život Tibetanů. To byl jeden z faktorů vedoucích k vně ozbrojených konfliktů a povstání v roce 1959. Následovalo krátké období limitované obnovy náboženského života a částečné liberalizace náboženské politiky, které bylo ovšem brzy ukončeno nechvalně proslulou “kulturní revolucí” (1966–1976), jejíž snahou byla úplná destrukce náboženského života a institucí coby přežitku minulosti, který měl ustoupit nové ideologii.

Odklon od přísného přístupu kulturní revoluce, tedy násilného řešení náboženské otázky, a návrat k politice úzce vymezené tolerance vůči náboženstvím vedly v letech 1977 až 1989 k rychlé obnově náboženského života a institucí. Autor tu důkladně rozebírá směrodatné dokumenty jako je například čínská ústava. V ní se sice deklaruje svoboda vyznání, avšak konkrétní faktory její interpretace vládou neumožňují její plné uplatnění. Období revitalizace náboženského života vedlo i k posílení vědomí národní identity Tibetanů a vzrůstu počtu politicky angažovaných mnichů prosazujících nezávislost Tibetu. Tato tendence se projevila v sérii násilně potlačených demonstrací na konci osmdesátých let, jichž se účastnili zejména mniši.

Na tuto situaci zareagovala vláda zvýšením zasahování státu do náboženských záležitostí a zpřísněním postoje k tibetskému buddhismu, chápaném jako hrozba pro jednotu ČLR. To se projevuje důslednou kontrolou náboženských aktivit, jako je vyhledávání a intronizace *tulkuů* (čili vysoké vrstvy tibetského duchovenstva), omezením počtu mnichů a mnišek a víceméně úspěšnými kampaněmi zaměřenými hlavně na tibetské mnichy, usilujícími o vštěpení loajality vůči čínskému státu a marginalizaci vlivu dalajlamy.

V jednotlivých historických obdobích, které jsem si dovolil velmi zjednodušeně schematizovat, autor precizně sleduje oficiální postoj jednotlivých čínských vlád k tibetskému buddhismu a jeho praktické naplňování. Na jedné straně se věnuje normativní stránce, tedy politickým dokumentům, zákonům, institucím, usne-

sením konferencí či jednotlivým kampaním. Na straně druhé se zajímá o rovinu praktického uskutečňování čínské náboženské politiky. Tím se myslí především míra uplatňování konkrétních zákonů a zohlednění jejich reálného dopadu na tibetský buddhismus, především v institucionální rovině.

Pro popis současné situace může být kniha hodnotným vodítkem. Pro vysvětlení jednotlivých motivací a vnitřních mechanismů zkoumaného vztahu na politické, legislativní a institucionální úrovni používá jinak těžko nebo vůbec dostupné materiály. Celá problematika je zasazena nejen do kontextu vnitropolitického vývoje Číny, ale také do mezinárodních souvislostí.

Za pozornost pak stojí i příloha knihy, v níž jsou publikovány překlady dokumentů vydaných Čínskou komunistickou stranou nebo jejími dílčími orgány, které upravují fungování tibetských klášterů, jejich vnitřní správu, podmínky přijímání nových mnichů apod. Cenný je i seznam literatury a celkově můžu říct, že i po formální stránce by bylo těžké knize něco vytknout.

Knihu bych doporučil všem zájemcům o historii Tibetu. Obsahuje množství aktuálních informací tvořících širokou škálu souvislostí, do kterých je možné, a pro lepší porozumění stávající situace snad i potřebné, zařadit kusé zprávy z médií, obsáhlejší zprávy o dodržování (resp. nedodržování) lidských práv v Tibetu (tedy i svobody vyznání), nebo oficiální vyjádření diplomatických kruhů Číny k tomuto tématu. Pravdou ale je, že je zároveň velice odborná, a proto bude většině čtenářů spíše kvalitním zdrojem než oblíbenou četbou.

Pro mnohé může při četbě být problém absence apologetického rázu knihy. Materiály, které k problematice zaujímají politický postoj, jako jsou třeba svědectví jednotlivců, na které má náboženská politika ústřední vlády ČLR reálný a konkrétně prožívaný dopad, jsou však poměrně dostupné a autor na některé také odkazuje. Tato publikace do diskuzí, které se o stavu Tibetu vedou, může přispět jiným důležitým podílem, a to informovaností. I proto si myslím, že by si kniha zasloužila anglické vydání, aby tak nezůstala přístupná jen slovenským a českým čtenářům.

